

KAZIMIERZ GODŁOWSKI

SPRAWOZDANIE Z BADAŃ NA CMENTARZYSKU Z OKRESU PÓZNO-RZYMSKIEGO W ŻABIEŃCU, POW. CZĘSTOCHOWA, W 1962 ROKU

W r. 1962 podjęto badania wykopaliskowe na cmentarzysku ciałopalnym z okresu późnorzymskiego w Żabieńcu, gromada Grabówka, pow. Częstochowa, stanowisko 1. Zostało ono odkryte w r. 1960¹. Stanowisko położone jest na terasie lewego brzegu potoku — dopływu Czarnej Okszy, przepływającego przez wieś, na polu Edwarda Bogdoła i Eugenii Sznober. W r. 1962 przekopano tu obszar 2¼ ara. Uchwycono za sięg cmentarzyska w kierunku wschód—zachód (w poprzek terasy). Groby występują tu w pasie tylko ok. 25—30 m szerokim, dalej w obu kierunkach występują jedynie rozproszone zabytki luźne. Nie uchwycono dotąd południowego i północnego zasięgu cmentarzyska, jak się wydaje, sądząc ze znalezisk powierzchniowych, zajmuje ono raczej niewielką przestrzeń przynajmniej w kierunku południowym. Od północy cmentarzysko wchodzi pod las. Dotąd odkryto 17 wyodrębnionych skupisk, jednakże nie wszystkie z nich można uznać z pewnością za groby, a z drugiej strony niektóre z obiektów mogą być grobami zbiorowymi, tak że pierwotna liczba pochówków na przebadanej części cmentarzyska jest trudna do ustalenia.

Wielka ilość zabytków — przepalonych fragmentów ceramiki, kości i przedmiotów metalowych wystąpiła już w warstwie próchnicy ornej. Zarysy jam grobowych były na ogół widoczne na głębokości 25—30 cm od powierzchni. Jamy grobowe były na ogół dość duże i głębokie, zwłaszcza w porównaniu z większością grobów na cmentarzysku w Opatowie, a wypełnisko ich zawierało zwykle dość dużą ilość węgla drzewnych. Na uwagę zasługują zwłaszcza groby nr 1 i 2. W obydwu wypadkach w dużych jamach grobowych odkryto po dwa odrębne skupienia kości, ułożonych w zbitej masie, przy których złożone były przedmioty metalowe. W obu też grobach w jednym ze skupisk znaleziono części tarczy (w gr. 1 — imacz, w gr. 2 — imacz i umbo). Najprawdopodobniej są to pochówki podwójne, być może w obu wypadkach zawierające szczątki szkieletów mężczyzny i kobiety (w jamie grobu 2 poza obu skupiskami znaleziono przęślik).

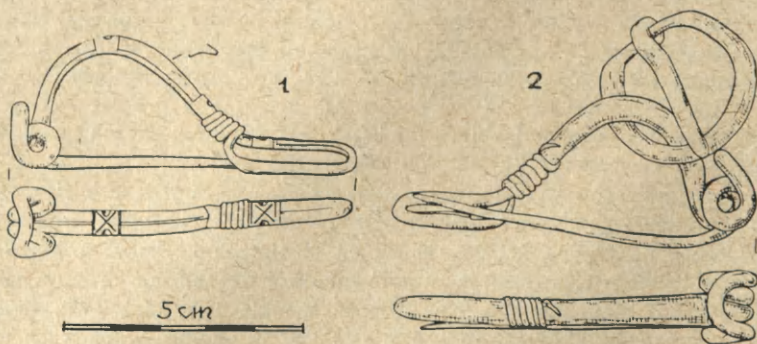
Jamy niektórych grobów łączą się ze sobą w górnych partiach. Na uwagę zasługuje kilka grobów w formie rowków szerokich i głębokich na ok. 40—60 cm. Rowki te biegną łukowato, półkolistie, lub też tworzą prostokąt, w którego środku zalega nieruszany całec (ryc. 1). Wypełnisko rowków stanowiła ciemna ziemia przepojona węglem drzewnym, z dużą ilością przepalonych kości, fragmentów ceramiki i zabytków metalowych. Niekiedy w obrębie takich rowków znajdują się większe i głębsze

¹ K. Godłowski, *Sprawozdanie z badań sondażowych i powierzchniowych w powiatach Kłobuck i Częstochowa w roku 1960*, [w:] *Badania archeologiczne na Górnym Śląsku*, Śląski Instytut Naukowy, Biuletyn nr 32, Katowice 1962, s. 123.

Ryc. 1. Żabieniec, pow. Częstochowa. Grób nr 5 w formie prostokątnego rowka

Fot. K. Godłowski

Ryc. 2. Żabieniec, pow. Częstochowa:

— żelazna zapinka, odcinek III ? — żelazna zapinka i sprzączka z grobu

Rys. T. Wenhrynowicz

jamy zawierające większe skupienia zabytków. Groby tego rodzaju znane są z cmentarzysk okresu późnorzymskiego z Opatowa, pow. Kłobuck, i Izbicka, pow. Strzelce Op.², nigdzie jednak nie występują w tak dużej ilości jak na cmentarzysku w Żabieńcu. Poza tym pewne jakkolwiek niedokładne i częściowo wcześniej datowane analogie wystąpiły na cmentarzysku w Třebusicach w Czechosłowacji³.

² K. Godłowski, *Sprawozdania z badań wykopaliskowych w Opatowie, pow. Kłobuck*, w r. 1962, „Spraw. Arch.”, t. 16, s. 146, przypisek 9.

³ K. Motykova-Snědrova, *Figurální ozdoba římské trojnožky z Třebusic*, „Archeologické Rozhledy”, t. 9: 1959 z. 1, s. 49—51, ryc. 30; Motykova, *K otázce kultovních objektů na žárovém pohřebišti z doby římské v Třebusicích*, Referáty o pracovních výsledcích československých archeologů za rok 1961, Smolenice 1962, s. 181—191.

Ryc. 3. Zabieniec, pow. Częstochowa, grób 2A:

1 — żelazna zapinka; 2 — nóż; 3 — umbo; 4 — imacz

Rys. T. Wenhryniewicz

Materiał ceramiczny reprezentowany jest przez zachowane przeważnie we fragmentach i przepalone wtórnie naczynia tak lepiące ręcznie, jak i robione na kole. Znalaziono też parę całych nie przepalonych naczyń, które jednak ani w jednym wypadku nie służyły jako popielnice.

Znalazione zapinki należały bez wyjątku do 158 typu Almgrena. Jedna z nich ma kabłąk i nóżkę, bogato zdobione facetowaniem i wycinaniem (ryc. 2:1). Sprzączki są półowalne lub owalne, niektóre ze zgrubiałą ramą. Uzbrojenie reprezentowane jest dosyć ubogo przez 2 groty włóczni, grot strzały oraz kilka imaczy łódkowatych z trapezowatymi płytkami do nitów i kilka umb, zachowanych przeważnie we fragmentach; m. in. w grobie 2 znalaziono prawie w całości umbo kopulaste z bardzo szerokim

brzegiem (ryc. 3 : 3). Na uwagę zasługują żelazne okucia (obrzeże i kabłąki) jednego lub dwóch wiaderek drewnianych. Importy rzymskie reprezentowane są przez paciorki szklane, bezkształtne stopy szkła oraz fragmenty częściowo nie stopionego naczynia szklanego barwy zielonkawej, zdobionego wtopionymi nitkami białawego szkła.

W świetle dotychczasowych badań cmentarzysko w Żabieńcu można datować na młodszą fazę późnego okresu rzymskiego — zapewne na drugą połowę III w. i na IV w. Wydaje się, że odkryte tu dotąd materiały są nieco wcześniejsze od cmentarzyska w Dobrodzieniu, pow. Lubliniec⁴, Olsztynie, pow. Częstochowa⁵, oraz najpóźniejszej fazy cmentarzyska w Opatowie, pow. Kłobuck⁶.

*Katedra Archeologii Polski UJ
w Krakowie*

KAZIMIERZ GODŁOWSKI

REPORT ON THE 1962 INVESTIGATIONS OF A CEMETERY FROM THE LATE
ROMAN PERIOD AT ŻABIENIEC, DISTRICT OF CZĘSTOCHOWA

The excavations of the cremation cemetery at Żabieniec, hamlet of Grabówka, district of Częstochowa, were started in 1962. We have unearthed 17 assemblages, this number, however, does not correspond with the original number of burials, now difficult to establish. Cremation was the only rite practiced on the cemetery. No urns have been found. The forms of burials found here differ from those encountered on the majority of contemporary burial fields. We noted here graves forming archlike and semicircular channels or shaped like a rectangle with undisturbed primary ground inside. Finds included hand-made and wheel-made pottery, brooches of type 158 after Almgren, semi-oval and oval clasps, a domelike boss, iron fittings of wooden buckets, glass beads, and fragments of a glass vessel. The cemetery may be tentatively dated to the younger phase of the late Roman period, probably to the second half of the 3rd or to the 4th century. It seems, however, to be a little older than the cemeteries at Dobrodzień, district of Lubliniec, and at Olsztyn, district of Częstochowa.

⁴ F. Pfützenreiter, *Ein völkerwanderungszeitliches Gräberfeld im Staatsforst Guttentag OS, „Altschlesien“*, t. 7 : 1937 z. 1, s. 40—44.

⁵ J. Sz y d ł o w s k i, *Cmentarzysko typu dobrodzieńskiego w Olsztynie, pow. Częstochowa*, [w:] *Badania archeologiczne na Górnym Śląsku*, Śląski Instytut Naukowy, Biuletyn nr 11, Katowice 1959.

⁶ K. God ł o w s k i, *Ein Gräberfeld aus der späten Kaiserzeit in Opatów Kreis Kłobuck*, „*Archaeologia Polona*”, t. 14 : 1961, s. 295—305.